

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ им. НИЗАМИ**

На правах рукописи

ХАЛИДА АББАС ГЫЗЫ АББАСОВА

**АЗЕРБАЙДЖАНСКО-ПОЛЬСКИЕ ЛИТЕРАТУРНЫЕ
СВЯЗИ (1980-2010 гг.)**

**5716.01 – Азербайджанская литература
5718.01 – Мировая литература (Польская литература)**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**диссертации на соискание научной степени
доктора философии по филологии**

БАКУ - 2015

Диссертация выполнена в Отделе Литературы зарубежных стран и литературных связей Института литературы им. Низами

Научный руководитель:

Вагиф Минад оглу Арзуманлы

доктор филологических наук, профессор

Официальные оппоненты:

Шириндил Гасан оглу Альшанов

доктор филологических наук, профессор

Рафик Манаф оглу Новрузов

доктор филологических наук, профессор

Ведущая организация:

**Кафедра Азербайджанской литературы
Азербайджанского государственного
педагогического университета**

Защита состоится «_24_» 11__ 2015 года в «___» часов на заседании Диссертационного совета Д 01.131 при Институте литературы им. Низами Национальной Академии Наук Азербайджана

Адрес: AZ 1143, г.Баку, пр. Гусейн Джавида 115, Электронный актовый зал Института литературы им. Низами НАНА (IV этаж)

С диссертацией можно ознакомиться в Центральной научной библиотеке НАНА.

Автореферат разослан «_____» _____ 2015 года

Ученый секретарь Диссертационного совета, доктор филологических наук, профессор

Имамверди Явер оглу Гамидов

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Актуальность исследования. Азербайджанско-польские литературные связи имеют давнюю и богатую традицию. Эти связи также являются составной частью культурных связей между славянским миром и Востоком. В зависимости от уровня развития культуры, литературы и общественной мысли эти связи наполнялись новым содержанием или же замедлялись на время.

В современном мире – в эпоху наступившей глобализации – расширилось взаимодействие между национальными культурами, и проблема изучения литературных связей наиболее актуализировалась. В этом контексте на разных этапах развития истории литературные взаимоотношения между Востоком и Западом, в частности, между Азербайджаном и Польшей, представляют огромный интерес.

Литературные связи образуются на почве культурных или же политических контактов. Изучение межлитературных связей предполагает параллельно раскрытие исторических, политических и культурных событий той или иной эпохи. В этом отношении изучение взаимовлияния азербайджанской и польской литератур, взаимообогащения новыми темами, художественными образами представляется исторической закономерностью.

В связи с восстановлением независимости Азербайджана, а также выходом Польши из числа стран Варшавского договора эти связи получили новый импульс, приобрели качественно новый характер. В этом контексте представляется своевременным изучение азербайджанско-польских литературных связей – не через культуру-посредника, каковой являлась русская культура, и как это делалось раньше, а более непосредственно, напрямую. Тем более что материал для этого достаточно обширен, и он нуждается в систематизации и научном осмыслении.

Необходимость постановки проблемы польско-азербайджанских литературных связей обосновал современный известный польский востоковед Ян Рейхман. Своими статьями «Польско-азербайджанские литературные отношения в XIX веке»¹ и «Тадеуш Заблоцкий и Аббас

¹ Рейхман Ян. Польско-азербайджанские литературные отношения в XIX веке // Известия АН Азерб. ССР, серия обществ. наук, 1963, № 2, с.109-112.

Кули-Хан Бакиханов»² он заложил основы этой масштабной и интересной научной работы, наметил дальнейшие пути её исследования.

Азербайджанский народ, создавая свою материальную и духовную культуру, развивая национальную литературу, всегда был активным поборником усвоения опыта других народов. Деятели литературы и искусства Азербайджана неизменно принимали активное участие в историческом развитии и обогащении культур других наций, стран и регионов, в том числе и славянских народов. В эпоху независимости Азербайджана исследование азербайджанско-польских литературных связей приобретает особую научную актуальность, учитывая, что переводы художественных произведений польских авторов, начиная с XXI века, уже делаются непосредственно с языка оригинала, минуя, язык-посредник, каковым является русский.

Азербайджанско-польские литературные связи конца XX начала XXI века не были предметом специального изучения. В этом смысле работа своевременна и актуальна.

Предмет исследования. Предметом исследования являются литературные связи, охватывающие конец XX века по настоящее время.

Объект исследования. Главным объектом исследования являются труды и работы по азербайджанско-польским связям, многочисленные переводы художественных произведений польской литературы на азербайджанский язык и азербайджанской литературы на польский язык, а также литературно-критический анализ этих переводов.

Степень разработанности темы. Азербайджанско-польские литературные связи были предметом специального изучения и в азербайджанской литературоведческой науке, что связано с именами Салмана Мумтаза, Михаила Рафили, Муртуза Садыхова³, Вагифа

² Рейхман Ян. Тадеуш Лада-Заблочкий и Аббас Кули хан Бакиханов (Кудси) // Краткие сообщения Института востоковедения АН СССР. М. 1960. Т.38. с.12-14.)

³ Садыхов М. Очерки русско-азербайджанско-польских литературных связей XIX века. Баку: Азернешр, 1975, 183 с.

Арзуманлы⁴, Гюляр Абдуллабековой⁵, Елены Теер⁶; а в польской – Яна Рейхмана, Богдана Барановского, Ананиаша Зайончковского, Станиславы Плясковица-Рымкевич, Барбары Маевской и другие.

В нашей работе мы постарались выявить ту идеологическую основу, на которой возникали и благотворно развивались польско-азербайджанские литературные связи в XX и XXI столетиях.

В области изучения польско-азербайджанских литературных связей уже проделана определённая работа в современной филологической науке Азербайджана и Польши.

Прежде всего, следует отметить вклад известного ученого, доктора филологических наук, академика Микаила Рафили. Теперь, когда уже прошло столько времени, можно с уверенностью говорить о том, что он практически заложил основы научного изучения литературных связей между Польшей и Азербайджаном. Обладая широким кругозором, высокой филологической культурой, этот выдающийся ученый наметил основные линии исследовательских поисков, выявил круг проблем, требующих тщательного изучения, и тем самым заложил основы будущей школы филологов-полонистов в азербайджанском литературоведении. В её рядах можно назвать профессора М.З.Садыхова, специально занимавшегося этими вопросами. Главный труд М.З.Садыхова «Очерки русско-азербайджанско-польских литературных связей XIX века» (Баку, Азернешр, 1975, 184 с.), а также ряд его статей непосредственно связан с нашей темой.

Весомый вклад, в разработку указанной проблемы, азербайджанско-польских литературных связей внесла доктор филологических наук Гюляр Абдуллабекова. Некоторые сведения на этот счёт в азербайджанском литературоведении можно также найти в отдельных работах доктора филологических наук, профессора Вагифа Арзуманлы. А также хотелось бы отметить немаловажную роль и

⁴ Arzumanlı V. Nizami Gəncəvinin dünya şöhrəti. Bakı, «Elm», «Azərbaycan Ensiklopediyası» NPB, 1997, 184 s.

⁵ Абдуллабекова Г. Переключка друзей: Азербайджанско-польские литературные связи, 1945-1985 гг. Баку: Язычы, 1986, 105 с.; Темы и инспирации Азербайджана в польской литературе XIX века. Баку, Озан, 1999, 160 с.

⁶ Теер Е.М. Низами Гянджеви в польских исследованиях и переводах. Баку. Elm və təhsil, 2012, 104 с.

Е.М.Теер, которая уже долгие годы занимается разработкой проблем низамиведения в польских исследованиях и переводах.

А в Польской Республике этой проблемой занимались такие ученые, как Ян Рейхман, Богдан Барановский, Ананиаш Зайончковский, Станислава Плясковица-Рымкевич, Барбара Маевская и другие. В городе Лодзь 1979 году вышел капитальный труд Богдана Барановского «Польско-азербайджанские культурные связи в первой половине XIX века», высоко оцененный литературной общественностью Азербайджанской Республики.

Цель и задачи исследования. Настоящее исследование ставит своей целью раскрыть азербайджанско-польские литературные связи конца XX века, а именно изучить историю вопроса с 1980 по 2000 год, а также на основе произведений азербайджанской и польской литератур систематизировать динамику поэтапного развития взаимовлияния этих двух литератур друг на друга.

Основные задачи, стоящие перед данным исследованием и обусловленные главной его целью, следующие:

- всесторонне изучить и осмыслить формы, закономерности и основные этапы развития взаимосвязей азербайджанской литературы с польской литературой;
- рассмотреть вопросы взаимовлияния азербайджанской и польской литературы;
- исследовать современное состояние азербайджано-польских взаимовлияний в свете культурной конвергенции в XXI веке (на уровне идей образов и поэтики художественных произведений);
- дать полный анализ литературных и творческих контактов известных польских поэтов, писателей и переводчиков с литературными деятелями Азербайджана.

Методология исследования. В работе использованы культурно-исторический и сравнительно-сопоставительный методы исследования.

Научная новизна исследования заключается в том, что в ней впервые предпринимается попытка специального и целостного исследования азербайджанско-польских литературных связей конца XX века, а именно с 1980 по 2010 год. Отличительной особенностью и новизной работы является также сосредоточенность исследования на проблеме двух культур: азербайджанской и польской, своеобразие

которых мы пытаемся раскрыть на основе герменевтического анализа текстов произведений азербайджанской и польской литературы.

Научно-теоретическое значение диссертации заключается в том, что она дополняет и расширяет круг исследованных проблем, посвященных азербайджанско-польским литературным связям. Выводы и заключения работы помогут углубить знания о взаимовлиянии азербайджанской и польской литературы.

Практическое значение работы заключается в том, что исследование может представлять интерес для литературоведов, изучающих как азербайджанскую, так и польскую литературу; материалы диссертации могут быть использованы в вузовских лекционных курсах, а также в спецсеминарах и спецкурсах по азербайджанской и польской литературе.

Апробация исследования. Диссертация выполнена в отделе литературы зарубежных стран и литературных связей Института литературы имени Низами Гянджеви Национальной Академии Наук Азербайджанской Республики. Основные положения диссертации нашли отражение в докладах, зачитанных на различных республиканских конференциях, а также в статьях, посвященных отдельным проблемам литературных связей, опубликованных в научных сборниках. Автор диссертации выступал с докладами по основным проблемам и положениям работы на республиканских и международных научных конференциях.

Структура исследования. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения и списка использованной литературы. Общий объем диссертации – 160 страниц компьютерного набора.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ

Во **введении** обосновывается актуальность темы, определяются объект и предмет исследования, его цель и задачи, методы, дается характеристика степени изученности темы, раскрывается научная новизна, теоретическая и практическая значимость диссертации, апробация ее основных положений.

Первая глава – «Азербайджанско-польские литературные связи: становление и развитие» посвящена истории азербайджанско-польских литературных связей. В этой главе отмечается, что между Азербайджаном и Польшей еще в XI веке

существовали экономические связи. А азербайджанско-польские литературные связи были заложены в конце XVIII века.

1.1. Истоки азербайджанско-польских литературных взаимосвязей. Изучая азербайджанско-польские литературные взаимоотношения в XX – XXI веках, необходимо, на наш взгляд, выявить большой комплекс внешних и внутренних факторов, определивших творческие связи двух литератур, относящихся к тюркским и славянским ветвям. Вместе с тем каждая из этих культур имеет свои национальные традиции и формы. Такой всесторонний комплексный подход даёт возможность учитывать в настоящей работе как социально-исторические, так и культурные предпосылки.

Всё вышесказанное прекрасно воплотил в своём творчестве Адам Мицкевич. Адам Мицкевич – целая эпоха в истории польской романтической литературы. В своих многочисленных поэтических творениях он отразил дух своего поколения, и революционные искания определённой части польской молодёжи. Разрабатывая ориентальные темы, А.Мицкевич активно внедрял в свои стихотворения и поэмы темы, идеи и сюжеты восточных авторов. Однако данное обстоятельство не мешало ему оставаться в рамках подлинно национального поэта Польши.

Одним из крупных поэтических сочинений на ориентальную тематику являются «Крымские сонеты» А.Мицкевича, вышедшие в 1826 году вместе с циклом любовных стихотворений сонетной формы. Цикл этих восточных стихов уже в первой половине XIX столетия поразил читателя художественной смелостью, разнообразием лирических интонаций, стилизаторским мастерством. Мицкевич отдал дань романтическому ориентализму, подчеркивая его своеобразие, выявляя при этом противоположность различных цивилизаций, а также обусловленных ими типов мироощущения. Сонеты очень изящны по своей стихотворной форме. Не случайно в качестве образца поэт избрал форму классического итальянского сонета. Это нашло отражение в том, что пышные, красочные описания южной природы пронизаны в сонетах единым лирическим настроением. Их соединяет также образ героя-пилигрима, который, не сгибаясь под ударами судьбы, восхищается «краем довольства и красоты». Он тоскует по отчизне и близким, ищет «бури», созвучной его мятежному настроению. Как видим, все атрибуты романтического произведения здесь соблюдены.

В данной подглаве представлены переводы произведений «Буря», «Пилигрим», «Степи Аккерманские» из цикла «Крымские сонеты» А.Мицкевича на трех языках, то есть на азербайджанском, русском и польском языках. Переводы эти были сделаны с подстрочного перевода профессора Г.Абдуллабековой, известным азербайджанским поэтом, переводчиком Сабиром Рустамханлы. В исследовании отмечается, что в «Крымских сонетах» главное место занимает ориентальная тема, «восточные мотивы».

В подглаве «**Личные контакты литературных деятелей**» рассказывается о личном знакомстве Адама Мицкевича и Мирзы Джафара Топчибашева, Александра Ходзько-Борейко и Тадеуша Лада-Заблоцкого с Аббас-Кули Бакихановым. Также в этой подглаве рассматриваются личные контакты польского литератора Владислава Стршельницкого, сосланного на Кавказ.

Личные контакты А.Мицкевича и М.Топчибашева – событие довольно значимое в истории азербайджанско-польских литературных связей XIX века. Их встреча состоялась благодаря поляку Осипу Сенковскому.

Надо отметить, что Мирза Топчибашев очень высоко оценивал творчество Адама Мицкевича, в том числе, конечно же, и творческие находки, связанные с ориентальной тематикой.

Общеизвестно, что существовали тесные и близкие отношения между Александром Ходзько-Борейко и Аббас-Кули Бакихановым. Знаменитый переводчик, Александр Ходзько-Борейко, столь много сделавший для популяризации азербайджанского фольклора, был любознательным учёным, живо интересовался бытом и традициями восточных народов. Так, по пути следования в Персию Александр Ходзько неизменно составлял записи увиденного. Здесь было множество самых разнообразных сведений о восточной поэзии, материальной и духовной культуре населявших её народов. В дальнейшем, систематизированные и расклассифицированные, они были объединены переводчиком под одним общим названием «Письма путешествующего ориенталиста».

Многое связывало Александра Ходзько непосредственно с Азербайджаном. Он был в Баку, и свои впечатления отразил в «Отрывках из писем путешествующего ориенталиста». Польского переводчика поразили архитектурные строения столицы Азербайджана. Известно, что он оставил описание Девичьей башни со

слов «одного татарина» (в те времена всех тюркоязычных, в том числе и азербайджанцев, называли татарами).

Нужно признаться, что «Отрывки...» А.Ходзько носили разрозненный характер, но для отечественных исследователей они и в таком виде представляют немалую ценность как определённый этап освоения азербайджанской тематики польской литературой XIX столетия.

Другой известный польский литератор Владислав Стшельницкий был сослан на Кавказ за участие в заговоре, связанном с событиями Польского восстания. Особой известностью ещё при жизни писателя (умер В.Стшельницкий в 26-летнем возрасте) пользовались его повести «Братья уздени», поэма «Бей Булат» и сборник рассказов «Очерки Кавказа». Но в ряду этих поэтических и прозаических сочинений большей популярностью пользовалась повесть «Махмудка» («Mahmudek»), в которой наиболее полно отразилась азербайджанская действительность. Это произведение было достаточно хорошо проанализировано Яном Рейхманом и М.З.Садыховым.

Определённый вклад в развитие азербайджанско-польских литературных связей внёс Тадеуш Лада-Заблоцкий.

Как и его современник, Владислав Стшельницкий, Лада-Заблоцкий побывал во многих уголках Азербайджана – Кубе, Нахичевани, Джульфе, Ордубаде, путешествовал вдоль границ Ирана и Турции, изучал азербайджанский язык, собирал произведения азербайджанской письменной и устной литературы.

Как известно, в 30-х годах XIX века, а именно с ноября 1833 по май 1834 года, основоположник азербайджанской историографии, поэт и писатель Аббас Кули ага Бакиханов побывал в Польше. Об этом он отмечает в своей книге «Гюлистан-и Ирам», которая впоследствии была переведена на польский язык Тадеушем Лада-Заблоцким. В Варшаве А.Бакиханов встретился со многими учёными, поэтами, посещал примечательные места; он также начал изучать польский язык, заинтересовался польской литературой. Его захватывала гелиоцентрическая теория великого польского учёного Николая Коперника. Об этом упоминается и в труде Бакиханова «Асрар уль-мелекут» («Тайны небес»).

Под впечатлением от Варшавы А.Бакиханов написал и некоторые художественные произведения, в том числе поэму

«Вознесение мечты» («Полет мечты»). В ней описаны те события, которые связаны с пребыванием поэта в Лехистане, то есть в Польше. Он пишет, что провёл в Варшаве несколько месяцев и познакомился с деятелями науки и искусства. А.Бакиханов указывает на высокочтимых людей, которыми он был принят в Варшаве. Поэт в восторге от красоты этого города, считает, что бессилён передать словами прелесть этих мест.

Краткий обзор в историю азербайджанско-польских литературных связей, получивший освещение в настоящей главе, показал, насколько плодотворными и многогранными были связи некоторых деятелей культуры и искусства с прогрессивными польскими поэтами и писателями. Мы подчеркнули, что польская литература (в особенности XIX столетия) была представлена как именами ярко выраженных романтиков, так и реалистов, либо поэтов, стоящих на меже этих двух художественных направлений. Возникновение и развитие ориентальных мотивов в творчестве польских поэтов и писателей никоим образом нельзя приписывать случайному волеизъявлению; как правило, обращение к Востоку продиктовывалось сознательной необходимостью отразить быт, нравы и традиции народов Кавказа. Эти традиции тем или иным образом отражались на судьбе польских политических ссыльных – А.Мицкевича, А.Ходзько, Т.Лада-Заблоцкого, В.Стшельницкого и некоторых других.

Вторая глава диссертации – «Азербайджано-польские литературные связи конца XX начала XXI века» непосредственно посвящена проблемным и тематическим параллелям в азербайджанской и польской литературе.

2.1 Контактные связи деятелей литературы Азербайджана и Польши. Более глубокое изучение истории азербайджанско-польских литературных связей началось в XX веке. В этот период тема Польши стала особенно интересной для современных азербайджанских поэтов, писателей, переводчиков, деятелей культуры и искусства, а также критиков-литературоведов.

Следует особо подчеркнуть, что работа в указанном направлении не носит одностороннего характера. Польские историки и литераторы – коллеги азербайджанских учёных – также работают над данной проблемой, а именно: и в современной Польше активно продолжаются исследования ориентальной темы, связанной с

Востоком, и Азербайджаном в частности. Разница заключается только в расстановке акцентов: польские критики-литературоведы, естественно, ставят перед собой задачу ознакомления своего национального читателя с Востоком, Кавказом и с Азербайджаном, с творчеством наших поэтов, писателей и профессиональных переводчиков.

Уже в конце 1975 года, в городе Лодзи, на польском языке была издана «Антология азербайджанской поэзии «Золотые камни», по одноименному произведению известного азербайджанского поэта Османа Сарывелли. (*Złote kamienie: Dawne i nowe wiersze Azerbejdzanu*). В антологии, в хронологической последовательности были представлены многие художественные произведения азербайджанских поэтов, начиная с XI столетия (от Катрана Тебризи) до представителей современной поэтической школы Азербайджана.

На последних страницах этого фундаментального труда польские учёные дали краткие сведения о творчестве каждого автора, предпослали также небольшую справку о самых распространённых формах лирической поэзии в Азербайджане. Благодаря созданию такого справочного научного аппарата польские читатели сумели ознакомиться с газелями и касыдой, рубаи и гошма и другими традиционными поэтическими формами, которые были популярны в классической азербайджанской поэзии.

В результате выхода в свет этой «Антологии азербайджанской поэзии» польский читатель смог также получить некоторые сведения об истории и художественно-публицистической литературе азербайджанского народа, о его тесных культурных связях с Польшей. Да и сама польская печать по живым следам весьма похвально отозвалась об антологии азербайджанской поэзии, впервые изданной на польском языке.

В этой подглаве диссертации в обзор попали очерки таких видных писателей и общественных деятелей Азербайджана, как Самед Вургун («О Всемирном конгрессе деятелей культуры в защиту мира»), Мирза Ибрагимов («В восставшем из пепла городе»), Нуреддин Бабаев («Доброе слово друга»), Балаш Азероглу («Польская девушка Сельми»), Сабир Ахмедов («Польские впечатления») и другие. В то же время освещена роль и польских учёных – Б.Маевской, Т.Хрущелевского, Д.Хрущелевской, М.Пехалы.

В октябре 1980 года в столице Азербайджана проводилась Всесоюзная творческая конференция писателей «Дружба народов – дружба литератур». Среди участников конференции находился Казимеж Козьневский, который являлся членом Президиума Союза писателей Польской Народной Республики. Среди приглашённых на эту конференцию гостей было также немало и других польских поэтов, писателей, критиков, деятелей культуры и искусства Польши.

А в декабре 1981 года в Польше в городе Лодзи состоялась Международная конференция, которая также была посвящена связям народов Польши и Закавказья в области литературы, науки и искусства. В работе конференции приняли активное участие как ведущие специалисты Варшавского, Лодзинского и Краковского университетов, так и делегация научных работников Азербайджана.

В современной Польше своими научными изысканиями в ориенталистике известна Барбара Маевская, занимающаяся вопросами древней персоязычной литературы. Хотелось отметить не только её научные статьи, посвященные творчеству азербайджанского поэта, философа, мыслителя Низами Гянджеви, но и работы по азербайджанской литературе – важной составляющей восточной литературы. Дело в том, что Барбара Маевская известна также как переводчик произведений Низами Гянджеви на польский язык. Один из главных её трудов – «Эстетические категории в персидской поэзии классического периода» (“Kategorie estetyczne w poezji Perskiej Okresu klasznej”) – посвящён жизни и творчеству Низами. Но, к сожалению, в своих научных трудах Б.Маевская называет азербайджанского поэта Низами персидским. В ответ на это профессор В.Арзуманлы пишет открытое письмо, адресованное автору. В письме В.Арзуманлы отмечает, что строки, где неизвестный поэт называет себя уроженцем Персии, не принадлежат перу известного азербайджанского поэта Низами, а приписаны ему позднее. И в доказательство сказанному он приводит научные труды известных исследователей творчества Низами – английского и русского востоковедов Ч. Рио, Е.Э.Бертельса.

В этой подглаве диссертации особо отмечены труды азербайджанских исследователей профессора Вагифа Арзуманлы, профессора Гюляр Абдуллабековой, которые внесли весомый вклад в развитие и укрепление азербайджано-польских литературных и культурных связей.

Существенный вклад в разработку современной азербайджанской полонистики внесла д.ф.н., профессор Гюляр Абдуллабекова. Профессор Гюляр Абдуллабекова является первым ученым-полонистом Азербайджана, первым преподавателем польского языка и литературы. Она в 1996 году была первым заведующим славянского отдела, тогда еще Азербайджанского Педагогического Института русского языка и литературы имени М.Ф.Ахундова (ныне Бакинский Славянский Университет). Гюляр Абдуллабекова неоднократно достойно представляла азербайджанскую науку на международных съездах, конгрессах и конференциях посвященных славистике. Ее монографии, посвящены именно проблемам полонистики в Азербайджане.

2.2 Польская тема в азербайджанской литературе. В настоящей подглаве нашёл своё отражение материал, посвящённый польской теме в азербайджанской литературе конца XX-начала XXI века, то есть изображению Польши и образа поляков в художественных произведениях современных азербайджанских поэтов и писателей.

В этом разделе диссертации говорится об известном в России и Европе романе Чингиза Абдуллаева «Голубые ангелы», который увидел свет в 1988 году. В нём рассказывается о деятельности специального международного отряда «Интерпола». Это первый политический роман, который был посвящён борьбе с наркобизнесом.

Главное действующее лицо романа является детектив Дронго, в действительности его на равных с ним правах сопровождает бывалый польский региональный инспектор Адам Купцевич, выступающий с подпольной кличкой Шарль Дюпре. В романе с большим восторгом описывается столица Польши и сама страна.

В 2009 году, вышла в свет книга «Пейзаж улицы Торговой» азербайджанского поэта Эльхана Зала Гараханлы. Автор включает в этот сборник стихотворения и поэмы. Предисловие к книге написано известным азербайджанским поэтом Вагифом Самедоглу. Непосредственно польской тематике посвящена поэма «Полонез», и это, по нашему мнению, звучит вполне корректно и символично. Польскую республику в наши дни нельзя представить себе без имени национального гения – Фридерика Шопена. А полонез, как известно, излюбленная музыкальная форма композитора.

Эльхан Зал затрагивает в произведении религию, политику, историю, церковь, действия тевтонских рыцарей, турецких героев и т.п. Он пишет также о Физули, Мицкевиче, Шопене, Орудж беке Баятлы, Мадонне, Исиде, Мехр Бану, Красопани, Папе и напавшем на главу католической религии Али Агджу, указывает и на некоторые малоизвестные азербайджанским читателям личности, как, к примеру, Бзежинский. Примечательно, что лирический герой поэмы любит свою возлюбленную Анной, называя её (по-польски) уменьшительно-ласкательным эпитетом Красо Пани и (на азербайджанский лад) Мехр Бану.

Как известно, 2011 год был объявлен «годом Чеслава Милоша». История XX столетия ярко предстала в поэзии Нобелевского лауреата, известного польского поэта: он отразил как потери в судьбе родной страны от войн, так и собственную обширную географию передвижений.

В связи с юбилеем поэта Союз писателей Азербайджана, Посольство Польской Республики в Азербайджане, Бакинский славянский университет совместно объявили конкурс, посвященный польской литературе. В конкурсе участвовали со своими работами молодые писатели, поэты, переводчики.

Во второй подглаве диссертации рассматриваются материалы этого конкурса, которые были напечатаны в специальном выпуске газеты «525». Нами проанализированы художественные произведения (стихотворение и два рассказа) молодых азербайджанских писателей, которые были премированы грамотами. Это стихотворение «Вероятность счастья» Али Ширина Шюкюрлю, рассказ «Польская сказка» Хумар Алекперовой и рассказ «Три дня в Польше» Айсель Халиловой. Комиссией дополнительно были выбраны четыре отличившихся участников: рассказ «Впечатления о Польше» Рафаила Тагизаде, рассказ «Последняя спичка» Азада Велиева, стихотворение «Поэт фортепиано» о Шопене Бунямина Кязимова и рассказ «Озвучание чувств» Аязя Ильясова.

Первое место в конкурсе заняло стихотворение-эссе А.Шюкюрлю «Вероятность счастья». Стихотворение исполнено чувством благодарности знаменитой польской поэтессе Виславе Шимборской, которая является представителем интеллектуальной поэзии в Польше.

Третья глава диссертации называется «Роль художественного перевода в развитии азербайджанско-польских связей».

Проблема перевода художественных произведений современных польских поэтов и писателей на азербайджанский язык имеют свою историю. И хочется заметить, что эта проблема не менее интересна и примечательна, чем исследование польской тематики в научных разработках азербайджанских литературоведов.

Третья глава целиком и полностью посвящена переводам с польского языка на азербайджанский язык и частично – наоборот. Красной нитью в заключительной главе проходит мысль о том, что все сложности перевода упираются в язык посредник. Но уже в первом десятилетии XXI века появились первые художественные произведения, которые были переведены непосредственно с польского языка на азербайджанский язык. Эти образцы непосредственного перевода с языка оригинала, то есть не через язык посредник, каковым являлся долгие годы русский язык, способствуют развитию азербайджанско-польских литературных связей.

3.1. Польская литература на азербайджанском языке.

Глобализация современного мира привела к унификации конфликтов (семьи, личности и общества и другие), проблем психологических и философских. Иногда это затрагивает и социальные проблемы.

В этом смысле в диссертации были проанализированы роман азербайджанского народного писателя Анара «Шестой этаж пятиэтажного дома» и произведение польского писателя Станислава Дыгата «Вокзал в Мюнхене». Стереотипы поведения человека, доведенные до автоматизма, проблема «маски» – центральная проблема всего творчества известного польского писателя Станислава Дыгата. В диссертации отмечается, что произведения Анара не раз переводились на польский язык.

Начиная с 2004 года, при Союзе писателей Азербайджана издается журнал «Мировая литература», где печатаются переводы произведений мировой литературы, в том числе и известные произведения польских писателей и поэтов на азербайджанский язык.

В 2009 году вышла в Азербайджане «Антология современной польской прозы». Сюда были включены художественные произведения известных польских авторов конца XX – начала XXI веков, переведенные с оригинала. В диссертации нами были проанализированы три произведения из этого сборника. Это «Сказка о

короле Мурдасе», из книги «Сказки роботов» известного польского писателя-фантаста Станислава Лема, рассказ Ежи Пильха «Прекраснейшая из Женщин» и повесть Яцека Дукая «Собор». В работе было отмечено, что произведения сборника в основном относятся к жанру фантастики с типично постмодернистским уклоном.

В 2010 году вышел в свет сборник «Антология современной польской поэзии» под названием «Неожиданная встреча» (на азербайджанском языке «Qəfil görüş»). Предисловие к книге лучших переводов польской художественной литературы написано послом Польской Республики в Азербайджане Кшиштофом Краевским и составителем сборника Агнешкой Рончкой. Стоит отметить, что оба предисловия наполнены словами признательности в адрес азербайджанских переводчиков.

В указанной антологии представлены многочисленные переводы произведений известных польских поэтов конца XX века Збигнева Герберта, Чеслова Милоша, Тадеуша Ружевица и Виславы Шимборской. Переводы стихов этих авторов на азербайджанский язык были осуществлены выпускниками БСУ – молодыми переводчиками Айлой Агаевой, Айнурой Джафаровой, Рафиком Гашимовым, Еленой Каретиной, Илахой Керимовой, Раисой Мискерли и Вюсалеи Мустафаевой. Именно с их подстрочного перевода поэты Рафаэль Тагизаде и Салим Бабуллаоглу создали оригинальные стихи указанных авторов на азербайджанском языке.

3.2. Азербайджанская литература на польском языке. Следует отметить, что произведения азербайджанской художественной литературы тоже неоднократно переводились на польский язык. Эти переводы печатались в отдельных литературных журналах, а также в сборниках современной литературы.

В 2007 году в Варшаве отдельной книгой вышел сборник под названием «Красный лимузин» («Czerwona limuzina»), где представлены произведения 19 азербайджанских прозаиков на польском языке. Книга получила название от одноименного произведения «Красный лимузин» азербайджанского народного писателя Анара. Среди произведений, представленных в книге, повести и рассказы известных азербайджанских писателей Максуда Ибрагимбекова – «1001 noc wojny» («Тысяча одна ночь войны» – «Müharibənin min bir gecəsi»), уже вышеназванного Анара – «Czerwona

limuzina» («Красный лимузин» – «Qırmızı limuzin»), Эльчина – «Sarı gialin» («Сары гялин» – «Sarı gəlin»), С.Бабуллаоглу – «Trzynasty pasazer» («Тринадцатый пассажир» – «On üçüncü sənişin»), работы Гусейнбалы Мираламова – «Jestemy kwita» («Мы в расчете» – «Hesablaşdıq»), Чингиза Абдуллаева – «Przestępwa w Montpellier» («Преступление в Монтепелье» – «Montepelyedə cinayət»)

В том же году издательство АТИТ (Вроцлав) издала книгу стихов Салима Бабуллаоглы «Посвящено биению сердца». Перевод книги осуществили Илаха Керимова, Раиса Мискерли, Вусалы Мустафаева и Соня Пириева.

В 2009 году вышел в свет роман «Неполная рукопись» азербайджанского писателя Камала Абдуллы на польском языке в Торуне. Этот исторический роман многие критики тоже относят к жанру постмодернизма. Роман абсолютно по-новому трактует обстоятельства возникновения классического эпоса азербайджанского народа «Китаби Деде Коркуд».

В 2010 году в городе Вроцлав была издана книга стихов азербайджанского автора Аждара Ола под названием «Графоман». Стихи были переведены начинающими переводчиками, выпускниками Бакинского славянского университета Вусалей Мустафаевой, Соней Пириевой и Еленой Каретиной.

В конце XX-начале XXI века азербайджанско-польские литературные связи растут и крепнут. Тому содействуют и новые исторические условия. Прежде всего, в современный период расширяются возможности прессы и межнациональных контактов, реализующихся в виде непосредственных встреч польских и азербайджанских делегаций. Приведённые нами примеры свидетельствовали, что на конференциях и симпозиумах деятелям литературы, культуры и искусства Азербайджана и Польши были предоставлены большие возможности для обсуждения всего самого главного, наиболее волнующего, что волнует польских и азербайджанский народ и что должно явиться предметом всенародного обсуждения в этих государствах. Однозначно, что общий предмет разговора должен был найти своё художественное воплощение в литературных произведениях.

В XXI столетии азербайджанско-польские связи сделали шаг вперёд: они перерастают рамки чисто литературных связей, захватывая в свою орбиту личные контакты деятелей культуры

Польши и Азербайджана. Однако нам представляется, что политический подтекст многих конференций и симпозиумов не должен блокировать вопросы литературы как таковой. Ведь политики приходят и уходят, а большая, настоящая литература остаётся. Это мы, собственно говоря, наблюдаем и в современный период, когда в 1980-2010-х годах один за другим в Азербайджане выходят сборники произведений польских поэтов и писателей, появляются монографии, и антологии; в Польше на польском языке также выходят произведения азербайджанской литературы.

В этой главе особо прозвучало, что одной из активных форм межнационального общения является художественный перевод. И можно констатировать: расширение сферы совместной деятельности профессиональных азербайджанских и польских переводчиков и в дальнейшем будет непременно содействовать укреплению этих межнациональных связей между нашими народами.

В «Заключении» подведены итоги исследования, обобщаются основные положения диссертации:

- Между Азербайджаном и Польшей существовали тесные исторические, политические, экономические, культурные, в том числе литературные связи. Заложенные еще в XVIII веке азербайджанско-польские литературные связи, начиная с XIX века, достигают ещё большего размаха. Именно с этого периода и Азербайджан, и Польша оказались в составе одной империи – Российской. Вместе с тем каждая из этих культур имеет свои национальные традиции и формы.

- Восточная тематика, в данном случае азербайджанская, всегда была в центре внимания польских романтиков. Произведения так называемой «польской группы» поэтов и писателей занимали достойное место в литературе обеих стран. Более того, имена выдающихся польских поэтов и созданные ими творения оказали огромное влияние на эволюцию поэтического искусства в целом.

- В XX столетии азербайджанско-польские связи перерастают рамки чисто литературных связей. Увеличивается число переводов из польской литературы на азербайджанский язык, и наоборот. Вместе с тем наблюдается общность в тематике и в проблемах, которые ставились в произведениях отдельных авторов, как в азербайджанской, так и польской литературе.

Основные положения диссертации нашли отражение в следующих статьях и тезисах автора:

1. Первые переводы произведений азербайджанской литературы на польский язык // Mədəni irsin qorunmasına həsr edilmiş Respublika elmi konfransının materalları. Məruzələrin tezisləri. Bakı, AMEA, N.Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi. 2002. s.12-14.
2. Характерные особенности литературных процессов азербайджанской и польской литературы конца 80-90-х годов XX века // Azərbaycanın ümumilli lideri Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş humanitar və ictimai elmlərin aktual problemləri. Gənc araşdırıcıların respublika elmi konfransının materialları. AMEA, N.Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi. 2005. s.62-63.
3. Новый этап развития азербайджано-польских литературных связей // Aspirant və gənc tədqiqatçıların XI Respublika elmi konfransı. Bakı, 2006, s. 270-272.
4. Польская проза и поэзия на азербайджанском языке (II половина XX века) // Azərbaycan Dillər Universitetinin “Elmi xəbərləri” №7. 2008.s.250-255.
5. Проблема «маски» в азербайджанской и польской литературе конца XX века (на материале произведений Анара, Станислава Дыгата и Богдана Чешко) // Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XVI Respublika elmi konfransı. Bakı, 2011, s.160-163.
6. Особенности художественной прозы в азербайджанской и польской литературе второй половины XX века // Вісник Запорізького Національного Університету. Збірник наукових статей. Філологічні науки. Запоржжя: Запорізький національний університет. №1. 2011.с.5-8.
7. Азербайджано-польские литературные связи в современном контексте // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Dynamika naukowych badań - 2012» Volume 12. Filologiczne nauki.: Przemysł. Nauka i studia. s.76-78.
8. Польские мотивы в поэзии Эльхана Зала Гараханлы // Filologiya məsələləri. AMEA Əlyazmalar İnstitutu. “Elm və təhsil” nəşriyyatı. Bakı, 2012, №6. s.527-532.

9. Творчество А.Мицкевича в азербайджанских переводах // «Dil və ədəbiyyat» jurnalı. Bakı. ADU. 2012. №2. s.217-221.
10. Ценностные ориентации некоторых переводов произведений современных польских писателей на азербайджанский язык // Bakı Slavyan Universitetinin «Elmi əsərləri». Dil və ədəbiyyat seriyası. «Kitab aləmi» nəşriyyat-poliqrafiya mərkəzi. Bakı, 2012, №1. s.131-137.
11. Польская тема в азербайджанской литературе // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu «Xarici ölkələr ədəbiyyatı və Ədəbi əlaqələr» şöbəsinin «Ədəbi əlaqələr» toplusu, VII. Bakı. Qartal, 2013. s. 187-194.
12. Особенности польской прозы 80-90-х годов XX века // Bakı Slavyan Universitetinin «Elmi əsərləri». Dil və ədəbiyyat seriyası. «Kitab aləmi» nəşriyyat-poliqrafiya mərkəzi. Bakı, 2014, №2. s. 122-126.

Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri (1980-2010-cu illər)

XÜLASƏ

Dissertasiyanın tədqiqat predmeti XX əsrin sonundan bu günə qədər olan Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin öyrənilməsidir.

Tədqiqatın obyektı polyak ədəbiyyatının bədii əsərlərinin Azərbaycan dilində olan çoxsaylı tərcümələri və Azərbaycan ədəbiyyatının nümunələrinin polyak dilinə tərcümələri, eləcə də bu tərcümələrin ədəbi-tənqidi təhlilidir.

Dissertasiyanın I fəslı «Azərbaycan-polyak ədəbi əlaqələri: təşəkkül və inkişafı» adlanır və iki paraqrafdan ibarətdir. Bu fəsilde Azərbaycan-polyak ədəbi əlaqələrinin tarixi *ТЯДҚИҒ ОЛУНУР*. Birinci fəslin birinci paraqrafında dahi polyak şairi, polyak romantizminin banisi sayılan Adam Mitskeviçin «Kırım sonetləri» şeirlər toplusu Azərbaycan, rus və polyak dillərində verilir. Tədqiqatda qeyd olunur ki, bu əsərlərdə oriyental mövzu, «şərq motivləri» əsas yer tutur.

Birinci fəslin ikinci paraqrafında A.Mitskeviç və M.C.Topçubaşov arasında, A.Xodzko-Boreyko və Abbasqulu ağa Bakixanov arasında və sairələrinin şəxsi tanışlıqlarından danışılır. Tanınmış polyak şairləri Vladislav Şşelnitskinin, Tadeuş Lada Zablotskinin yaradıcılığından bəhs olunur.

İkinci fəsil “Azərbaycan-polyak ədəbi əlaqələri XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəllərində” adlanır. Bu fəsil iki paraqrafdan ibarətdir. Adından göründüyü kimi bu fəsilde XX-XXI əsrdə Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri araşdırılır. Tanınmış Azərbaycan yazıçıları, şairləri Səməd Vurğunun, Balaş Azəroğlunun, Nürəddin Babayevin, Mirzə İbrahimovun, Vaqif Səmədoğlunun, Çingiz Abdullayevin, Elxan Zal Qaraxanlının və s. əsərlərində polyaklar və ya Polşa mövzusu araşdırılır.

Dissertasiyanın “Azərbaycan-Polşa əlaqələrinin inkişafında bədii tərcümənin rolu” adlı üçüncü fəslı iki paraqrafdan ibarətdir. Üçüncü fəslin birinci paraqrafında polyak ədəbiyyatı əsərlərinin Azərbaycan dilində olan tərcümələri tədqiq olunmuşdur. Burada Azərbaycan xalq yazıçısı Anarın “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi” romanı polyak yazıçısı Stanislav Dıqatın “Münhen vağzalı” əsəri ilə müqaisə edilmişdir.

Üçüncü fəslin ikinci paraqrafında son illərdə Azərbaycan ədəbiyyatı əsərlərinin orijinaldan polyak dilinə tərcümələri və həmin əsərlərinin hermenevtik təhlili verilmişdir.

«Nəticə»də tədqiqatın nəticələri xülasə edilir, dissertasiyanın əsas müddəaları ümumiləşdirilir və mövzu üzrə gələcək perspektivlər aydınlaşdırılır.

AZERBAIJANI-POLISH LITERARY CONNECTIONS

(1980-2010)

SUMMARY

The subject of dissertation investigation is the study of Azerbaijani-Polish connections from the end of XX century till nowadays.

The object of investigation is numerous translations of Polish literary works into Azerbaijani and samples of Azerbaijani literature, translated into Polish language. The literary-critical analyses of these works is included in investigation also.

The first chapter of dissertation is named “The Azerbaijani-Polish connections: formation and development”. This chapter consists of two paragraphs. In this chapter the history of Azerbaijani-Polish literary connections are investigated. In first paragraph of this chapter the works by great Polish poet, founder of Polish romanticism Adam Mitzkevich are studied. The works by Mitzkevich taken from “Crimea sonnets”, such as “Storm”, “Akkerman steppe”, “Pilgrim” are represented in Azerbaijani, Russian and Polish languages. It’s also pointed out, that in these works oriental theme and “oriental” motives are the central ones.

The second paragraph is named “Personal connections of cultural workers”. In this paragraph the author of investigation studied the contacts between A.Mitzkevitch and A.Topchbashev, A.Khodzko-Boreyko and Abbas-Gulu aga Bakikhanov, their personal acquaintance. The creativity of well-known Polish poets Vladislav Stshelnitzki and Tadeush Lada-Zabolotziki’s crteativity is spoken about.

The second chapter is named “Azerbaijani-Polish literary connections at the end of XX- beginning of XXI century”. This chapter also consists of two paragraphs. As it’s seen from it’s name, in this chapter Azerbaijani-Polish connections at the end of XX-beginning of XXI century are studied. Theme of Poland and Poles is studied on the samples of outstanding Azerbaijani writers’ creativity, e.g. Samad Vurgun, Balash Azeroglu, Nuraddin Babayev, Mirza Ibrahimov, Vagif Samad oglu, Chinghiz Abdullayev and Elkhan Zal Garakhanli.

The third chapter of dissertation is named “The role of belle-lettres translation in Azerbaijani-Polish connections”, it consists of two

paragraphs. In first paragraph of third chapter the translations of Polish literature works into Azerbaijani are investigated. The novel “The sixth floor of five-storey house” by Azerbaijan People’s writer Anar and “Munich train station” by Polish writer Stanislaw Digat are compared.

In second paragraph of third chapter the works of Azerbaijani literature translated into Polish from original in last years are studied. The hermeneutical analyses of these literary works is given here also.

In “Conclusion” all points of dissertation are generalized, the perspectives of future investigations, connected with this theme are defined.

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NİZAMİ adına ƏDƏBİYYAT İNSTİTUTU**

Əlyazması hüququnda

XALİDƏ ABBAS QIZI ABBASOVA

**AZƏRBAYCAN-POLŞA ƏDƏBİ ƏLAQƏLƏRİ
(1980-2010-CU İLLƏR)**

5716.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı

5718.01 – Dünya ədəbiyyatı (polyak ədəbiyyatı)

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi
dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın**

A V T O R E F E R A T I

BAKI – 2015

İş Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Xarici ölkələr ədəbiyyatı və ədəbi əlaqələr şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbəri:

Vaqif Minad oğlu Arzumanlı

filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rəsmi opponentlər:

Şirindil Həsən oğlu Alişanov

filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rafiq Manaf oğlu Novruzov

filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Aparıcı təşkilat:

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrası.

Müdafiə “24 ___” _11_____ 2015-ci ildə saat _____ da
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat
İnstitutunun nəzdində fəaliyyət göstərən D.01.131.-Dissertasiya şurasının
iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ 1143, Bakı, H. Cavid prospekti 115, AMEA Nizami
adına Ədəbiyyat İnstitutunun Elektron Akt zalı (IV mərtəbə)

Dissertasiya ilə AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında tanış
olmaq mümkündür.

Avtoreferat _____ 2015-ci ildə göndərilmişdir.

Dissertasiya Şurasının
elmi katibi, filologiya
üzrə elmlər doktoru,
professor:

İmamverdi Yavər oğlu Həmidov

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri öz kökü ilə XIX əsrin əvvəllərinə gedib-çıxan qədim və zəngin bir ənənəyə malikdir. Bu əlaqələr slavyan xalqları ilə Şərqi mədəniyyəti arasında olan əlaqələrin tərkib hissəsidir. Mədəniyyət, ədəbiyyat və ictimai fikrin inkişaf səviyyəsindən asılı olaraq bu əlaqələr ya yeni məna daşıyırdı, ya da tamamilə dayandırılırdı.

Qloballaşmada olan müasir dünyamızda milli mədəniyyətlər arasında olan əlaqələr və ədəbi əlaqələrin öyrənilməsi problemi xüsusi aktuallıq qazanır. Bu kontekstdə Şərqi və Qərbi arasında, xüsusən də Azərbaycan və Polşa arasında müxtəlif mərhələlərdə ədəbi əlaqələr tarixi böyük marağa səbəb olur.

Azərbaycanın yenidən müstəqillik qazanması ilə və Polşanın Varşava müqaviləsinə daxil olan ölkələrin sırasından çıxmasından sonra mədəniyyətlərin qarşılıqlı nüfuz etməsi keyfiyyət etibarlı ilə yeni bir xarakter alır. Bu kontekstdə Polşa və Azərbaycan ədəbi əlaqələrinin, rus mədəniyyəti vasitəçiliyi olmadan tədqiq olunması tam zamanında sayılmalıdır.

Ədəbi əlaqələr adətən mədəni və yaxud siyasi əlaqələrin əsasında formalaşır. Ədəbi əlaqələrin öyrənilməsi dedikdə paralel olaraq bu və ya digər dövrdə baş verən tarixi, siyasi və mədəni hadisələrin də açıqlanması nəzərdə tutulur. Bu baxımdan, Azərbaycan və polyak ədəbiyyatının qarşılıqlı təsirinin tədqiq olunması, yeni mövzularla, bədii obrazlarla zənginləşdirilməsi tarixi qanunauyğunluq sayılmalıdır.

XX əsrin sonu və XXI əsrin əvvəli bəşəriyyətə qarşılıqlı əlaqə və vəhdətdə olmasını göstərdi. Bununla əlaqədar olaraq Şərqi və Qərbi problemləri mədəni məkanın bütövlüyü və vəhdətinə gətirib çıxaran fikirləri müəyyənləşdirdi. Mədəniyyətin bilavasitə bir hissəsi olan ədəbiyyatda isə, istər janr seçimi baxımından, istərsə də mövzu, süjet xətti, bədii surətlər baxımından çox mühüm və əhəmiyyətli tipoloji ümumiləşdirmələr etmək olar.

XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq tanınmış polyak şərqşünası Yan Reyxman tərəfindən Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri bir problem kimi araşdırılmağa başlanmışdır. Özünün «XIX əsrdə Azərbaycan-Polşa ədəbi münasibətləri»⁷ və «Tadeuş Zablotkiy və Abbas Qulu-Xan

⁷ Рейхман Ян. Польско-азербайджанские литературные отношения в XIX веке // Известия АН Азерб. ССР, серия обществ. наук, 1963, № 2, с.109-112.

Bakıxanov»⁸ adlı iki məqaləsi ilə demək olar ki, bu problemin əsasını qoymuş oldu.

Azərbaycan xalqı öz maddi və mənəvi irsini yaradarkən, milli ədəbiyyatı inkişaf etdirərək hər zaman digər xalqların təcrübəsindən bəhrələnmişdir. Azərbaycan ədəbiyyat və mədəniyyət xadimləri daim digər millətlərin, həmçinin də slavyan xalqların tarixi inkişafında və mədəniyyətinin zənginləşdirilməsində çox fəal iştirak etmişlər. Azərbaycanın yenidən müstəqillik qazanmasından sonra Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri xüsusi elmi aktualıq qazanır. Artıq XXI əsrdə polyak müəlliflərinin bədii əsərləri vasitəçi dil, yəni rus dilindən deyil məhz orijinaldan tərcümə edilməyə başlayır.

XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəli zaman kəsimində Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri ayrıca araşdırma mövzusu olmayıb. Buna görə də, hazırkı tədqiqat işi əhəmiyyəti və mövzunun aktuallığı ilə fərqlənir.

Tədqiqatın obyektı. Tədqiqatın əsas obyektı Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinə həsr olunmuş işlərin ümümləşdirib, sistem şəklinə salınmasıdır. Həmçinin polyak ədəbiyyatının bədii əsərlərinin Azərbaycan dilində olan çoxsaylı tərcümələri və Azərbaycan ədəbiyyatının nümunələrinin polyak dilinə tərcümələri, eləcə də bu tərcümələrin ədəbi-tənqidi təhlili dissertasiya işinin obyektidir.

Tədqiqatın predmeti. Tədqiqat işinin əsas predmeti XX əsrin sonundan bu günə qədər olan Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin öyrənilməsidir.

Mövzunun işlənilmə dərəcəsi. XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəli Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri ədəbiyyatşünaslıq elmində xüsusi tədqiqat obyektı olmamışdır. Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin öyrənilməsi sahəsində müasir Azərbaycan və Polşa filologiya elmində müəyyən iş görülmüşdür. İlk əvvəl tanınmış alim akademik Mikayıl Rəfilı, filologiya elmləri doktoru, professor Murtuz Sadıxovun⁹ adlarını çəkmək yerinə düşərdi. XX əsrin 40-70-ci illərində bu problemin müxtəlif aspektləri tədqiqində böyük əməyi olan filologiya elmləri doktoru, professor Vaqif Arzumanlının¹⁰ ayrı-ayrı işlərini sadalamaq olar.

⁸ Рейхман Ян. Тадеуш Лада-Заблочкий и Аббас Кули хан Бакиханов (Кудси) // Краткие сообщения Института востоковедения АН СССР. М. 1960. Т.38. с.12-14.)

⁹ Садыхов М. Очерки русско-азербайджанско-польских литературных связей XIX века. Баку: Азернешр, 1975, 183 с.

¹⁰ Arzumanlı V. Nizami Gəncəvinin dünya şöhrəti. Bakı, «Elm», «Azərbaycan Ensiklopediyası» NPB, 1997, 184 s.

Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin tədqiqatında filologiya elmləri doktoru, professor Gülər Abdullabəyovanın¹¹ böyük əməyini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Eləcə də uzun illərdi ki, nizamişünaslığın Polşada tədqiq olunması və dahi Azərbaycan şairi Nizaminin polyak dilinə tərcümələri ilə məşğul olan alim, dosent Y.M.Teyerin¹² adını çəkmək yerinə düşərdi.

Polyak ədəbiyyatşünaslığında Azərbaycanla bağlı ədəbi əlaqələri araşdırmış Yan Reyxman, Ananiş Zayonçkovskiy, Stanislava Pleskovitski-Rimkeviç, Barbara Mayevskayanın adlarını qeyd etmək lazımdır. Polşada Lodz şəhərində 1979-cu ildə Boqdan Baranovskinin «XIX əsrin birinci yarısında Polyak-Azərbaycan mədəni əlaqələri» adlı mühüm əsəri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında layiqincə qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqat işinin məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi XX əsrin sonu – XXI əsrin əvvəllərində (1980-2010-cu illər) Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrini göstərməkdir. Eləcə də Azərbaycan və polyak ədəbiyyatının əsərləri əsasında bu iki ədəbiyyatın qarşılıqlı inkişaf dinamikasını sistemləşdirməkdir.

Qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün tədqiqat işində aşağıdakı əsas **vəzifələr** müəyyənləşdirilir:

- Azərbaycan və Polşa ədəbiyyatının qarşılıqlı əlaqələrinin inkişafının əsas mərhələləri, formaları və qanunauyğunluqlarını dərinlən və hərtərəfli öyrənmək;

- Azərbaycan və Polşa ədəbiyyatının qarşılıqlı təsiri məsələlərini araşdırmaq;

- XXI əsrdə mədəni konvergensiya fonunda Azərbaycan-Polşa qarşılıqlı təsirini hazırkı vəziyyətini tədqiq etmək (bədi əsərlərin ideya, obraz və poetikası səviyyəsində);

- Tanınmış polyak şair, yazıçı və tərcüməçilərinin Azərbaycan ədəbiyyat xadimləri ilə ədəbi-bədii əlaqələrinin tam təhlilini vermək.

Tədqiqat işinin metodu. Qarşıya qoyduğumuz məqsədə nail olmaq üçün elmi-tədqiqat kompleksi metodlarından, mədəni-tarixi və müqayisəli təhlil üsulundan istifadə olunmuşdur.

¹¹ Абдуллабекова Г. Переключка друзей: Азербайджано-польские литературные связи, 1945-1985 гг. Баку: Язычы, 1986, 105 с.; Темы и инспирации Азербайджана в польской литературе XIX века. Баку, Озан, 1999, 160 с.

¹² Теер Е.М. Низами Гянджеви в польских исследованиях и переводах. Баку. Elm və təhsil, 2012, 104 с.

Tədqiqat işinin elmi yeniliyi. Bu tədqiqatın elmi yeniliyi ilk növbədə ondan ibarətdir ki, XX əsr Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin 1980-ci ildən 2010-cu ilə qədərki dövrünün hərtərəfli öyrənilməsinə cəhd edilmişdir. İşin fərqləndirici xüsusiyyəti və yeniliyi həm də ondan ibarətdir ki, biz iki mədəniyyətin – Azərbaycan və Polşa mədəniyyətinin özünəməxsusluğu problemini tədqiqatda araşdırmağa çalışmışıq. Biz Azərbaycan və Polşa ədəbiyyatının əsərlərinin hermenevtik təhlilini vermişik.

Tədqiqat işinin nəzəri əhəmiyyəti. Tədqiqat işi Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri problemlərinə həsr olunmuş tədqiqat işlərini tamamlayır və genişləndirir. Dissertasiya işində əldə olunmuş nəticələr Azərbaycan və Polşa ədəbiyyatının qarşılıqlı nüfuz etməsi haqqında məlumatı daha da təkmilləşdirir.

Tədqiqat işinin praktiki əhəmiyyəti. İşin praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, tədqiqatın əsas müddəaları və nəticələri Azərbaycan və Polşa yazıçılarının əsərlərinin öyrənilməsində, filologiya və tərcümə fakültələrinin mühazirə kurslarında, eləcə də XX-XXI əsr ədəbiyyatının tədrisi üçün dərslik və dərs vəsaitləri hazırlanmasında istifadə edilə bilər.

Tədqiqat işinin aprobasiyası. Tədqiqat işinin nəticələri ilə bağlı Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Dünya ədəbiyyatı və komparativistika şöbəsinin iclaslarında, Respublika və Beynəlxalq konfranslarda məruzələr edilmiş, bilavasitə tədqiqat mövzusu ilə bağlı Azərbaycan Respublikası, Ukrayna və Polşa ədəbi jurnallarında 12 məqalə çap etdirmişdir.

Dissertasiya işinin quruluşu. 160 səhifədən ibarət olan dissertasiya giriş, fəsil, nəticə və istisna olunmuş ədəbiyyatın siyahısından ibarətdir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Girişdə dissertasiya mövzusunun aktuallığı, məqsəd və vəzifələri əsaslandırılaraq müəyyənləşdirilir, tədqiqatın obyektı, predmeti və elmi yeniliyi dəqiqləşdirilir, onun nəzəri və təcrübi əhəmiyyəti, müdafiyyə çıxarılan müddəalar, eləcə də tədqiqatın yerinə yetirilməsində istifadə olunan metodika, tədqiqat işinin aprobasiyası təqdim olunur.

Dissertasiyanın **birinci fəslı «Azərbaycan-polyak ədəbi əlaqələri: təşəkkül və inkişafı»** adlanır. Bu fəsildə Azərbaycan-polyak ədəbi əlaqələrinin tarixi tədqiq olunur. Qeyd olunur ki, hələ XI əsrdə Azərbaycan

və Polşa arasında iqtisadi əlaqələr mövcud olmuşdur və XVIII əsrin sonundan başlayaraq ədəbi əlaqələr yaranmağa başlamışdır.

1.1. Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrin mənşəyi. XX-XXI əsrlərdə Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin öyrənilməsində, bizim fikrimizcə, türk və slavyan qollarına aid olan bu iki ədəbiyyatın arasındakı yaradıcılıq əlaqəsinin formalaşmasında bir sıra daxili və xarici amillərin üzə çıxarılması vacibdir. Lakin, bu mədəniyyətlərin hər birinin öz milli ənənələri və formaları mövcuddur. Belə hərtərəfli və kompleks yanaşma tədqiqatın sosial-tarixi və mədəni fonunu yaratmağa imkan verir.

Bütün yuxarıda göstərilənlər Adam Mitskeviçin yaradıcılığında öz təəcəssümünü tapmışdır. Adam Mitskeviç – Polşa romantik ədəbiyyatının tarixində bütöv bir dövrü əhatə edir. O, çoxsaylı poetik yazılarında öz müasirlərinin ruhunu və Polşa gənclərinin müəyyən hissəsinin inqilabi axtarıqlarını əks etdirmişdir. Adam Mitskeviç Şərq mövzusunı inkişaf etdirərək, öz şeir və poemalarına Şərq müəlliflərinin əsərlərindəki mövzu, ideya və süjet xəttlərindən istifadə edirdi. Lakin, bu onun sırf Polşa xalq şairi çərçivəsində qalmasına mane olmadı.

Adam Mitskeviçin Şərq mövzusunda olan əsas poetik əsərlərdən biridə sonet şəklində yazılmış, 1826-cı ildə nəşr olunan "Kırım Sonetləri" adlı silsilə sevgi şeirləri toplusu idi. Artıq XIX əsrin birinci yarısında bu Şərq poeziyası toplusu bədii cəsarəti, lirik intonasiyanın müxtəlifliyi, stil bacarığı ilə oxucunu valeh etdi. Mitskeviç romantik oriyentalığa üstünlük vermiş, onun özünəməxsusluğunu vurğulamışdır və eyni zamanda müxtəlif sivilizasiyaların ziddiyyətini üzə çıxarmışdır. Onun sonetləri poetik formaca çox zərifdir. Təsadüfi deyil ki, şair nümunə üçün klassik italyan sonet formasını seçmişdir. Bu cənub təbiətinin rəngarəng təsvirinin sonetlərdə olan vahid lirik əhval-ruhiyyəsində öz əksini tapmışdır. Sonetləri həmçinin, taleyin vurduğu zərbələr altında əyilməmiş, "məmnuniyyət və gözəllik ölkəsindən" heyran qalan qəhrəman zəvvar obrazı birləşdirir. O, vətəni və yaxınları üçün darıxır, öz üsyankar ruhuna həmahəng "fırtına" axtarır. Gördüyümüz kimi, romantik əsərin bütün atributlarına riayət olunur.

Bu fəsildə dahi polyak şairi, polyak romantizminin banisi sayılan Adam Mitskeviçin «Kırım sonetləri» silsiləsindən olan «Tufan», «Akkerman çölləri», «Zəvvar» kimi şeirləri üç dildə, yəni Azərbaycan, rus və polyak dillərində verilir. Bu şeirlərin Azərbaycan dilinə tərcümələri tanınmış Azərbaycan şairi, tərcüməçisi Sabir Rüstəmخانlı tərəfindən edilmişdir. Tərcümələr professor Gülər Abdullabəyovanın polyak dilindən

etdiyi sətri tərcümələri əsasında yerinə yetirilmişdir. Tədqiqatda qeyd edilir ki, bu əsərlərdə oriyental mövzu, «şərq motivləri» əsas yer tutur.

1.2. Ədəbiyyat xadimlərinin şəxsi əlaqələri. Bu yarımfəsildə Adam Mitskeviç və Mirzə Cəfər Topçubaşov arasında, Aleksandr Xodzko-Boreyko və Abbasqulu ağa Bakixanov arasında olan əlaqələr və sairlərinin şəxsi tanışlıqlarından danışılır. Eləcə də bu yarımfəsildə Qafqaza sürgün olunmuş polyak ədəbiyyatşünası, yazıçısı Vladislav Stşelnitskiyin şəxsi əlaqələrindən bəhs olunur.

Adam Mitskeviç və Mirzə Cəfər Topçubaşev arasında olan münasibətlər XIX əsr Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələr tarixində olduqca əhəmiyyətli hadisədir. Onların görüşü polyak Osip Senkovskinin sayəsində mümkün olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Mirzə Topçubaşov Adam Mitskeviçin yaradıcılığını, o cümlədən də, onun Şərq mövzu ilə bağlı yaradıcı tapıntılarını çox yüksək qiymətləndirilmişdir.

Məlumdur ki, Aleksandr Xodzko-Boreyko və Abbas-Qulu Bakixanov arasında sıx şəxsi əlaqələr var idi. Tanınmış tərcüməçi, Aleksandr Xodzko-Boreyko, Azərbaycan folklor nümunələrinin təbliği üçün çox iş görmüşdür. Hər şeyə maraq göstərən alim, Şərq xalqlarının həyatı və adət-ənənələri ilə xüsusi maraqlanırdı. Belə ki, Aleksandr Xodzko-Boreyko İrana səfəri zamanı, yol boyu gördüklərini qeydə alırdı. Burada Şərq poeziyası, şərqdə yaşayan xalqların maddi və mənəvi mədəniyyəti haqqında müxtəlif informasiya çoxluq təşkil edirdi. Sonradan bu məlumatlar tərcüməçi tərəfindən sistemləşdirilmiş və təsnifat olunmuş halda “Səyahət edən şərqşünasın məktubları” ümumi ad altında birləşdirilmişdir.

Aleksandr Xodzkonu birbaşa Azərbaycanla da çox şey bağlayırdı. O, Bakıda olmuş və öz təəsuratlarını “Səyahət edən şərqşünasın məktublarından hissələr” əsərində əks etdirmişdir. Polşalı tərcüməçisini Azərbaycan paytaxtının arxitektura quruluşu heyran etmişdir. O, öz əsərində “bir tatarın danışdıqlarından” Qız qalasının təsvirini vermişdir (o zaman bütün türkdillil xalqları, o cümlədən də azərbaycanlıları tatar adlandırırdılar).

Etiraf etmək lazımdır ki, A.Xodzkonun “Səyahət edən şərqşünasın məktublarından hissələr” əsəri natamam və dağınıq xarakter daşımağına baxmayaraq tədqiqatımız üçün və XIX əsr Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri inkişafının müəyyən mərhələsi kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Digər tanınmış polyak yazıçısı Vladislav Ştşelnitskiy Polşada üsyan hadisələri ilə bağlı sui-qəsdə təqsirli bilindiyi üçün Qafqaza sürgün edilmişdir. Yazıçı qısa sürən həyatı boyunca (V.Ştşelnitskiy 26 yaşında vəfat etmişdir) “Özdən qardaşları” povesti, “Bəy Bulat” poeması və “Qafqaz oçerkləri” hekayə toplusu ilə tanınmışdır. Lakin, bir sıra poetik və nəsr əsərlərindənə ona əsl məşhurluq gətirən Azərbaycan reallığını tam əks etdirən “Mahmudka” («Mahmudek») hekayəsi idi. Bu əsər Yan Reyxman və M.Z.Sadixovun tərəfindən çox yaxşı təhlil olunmuşdur.

Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin inkişafına Tadeuş Lada Zablotski də öz töhfəsini vermişdir.

Vladislav Ştşelnitskiy kimi, onun müasiri Tadeuş Lada Zablotski də Azərbaycanın bir çox yerlərini ziyarət etmiş, Qubada, Naxçıvanda, Culfada, Ordubadda olmuş, İran və Türkiyə sərhədləri boyunca səyahətə çıxmış, Azərbaycan dilini öyrənmiş, Azərbaycan şifahi və yazılı ədəbiyyatı əsərlərini toplamışdır.

Bildiyimiz kimi, XIX əsrin 30-ci illərində, yəni 1833-cü il noyabr ayından 1834-cü ilin may ayına qədər, Azərbaycan elmi tarixşünaslığının banisi Abbas Qulu Ağa Bakıxanov Polşaya səfər etmişdi. Bu səfər haqqında o, “Gülüstani-İrəm” əsərində də qeyd etmişdir. Sonradan bu əsər Tadeuş Lada Zablotski tərəfindən polyak dilinə tərcümə olunmuşdur. Varşavada A.Bakıxanov bir sıra polyak alimləri, şairləri ilə görüşmüş, əlamətdar yerləri ziyarət etmişdir; o, burada polyak dilini öyrənməyə başlamış, Polşa ədəbiyyatı ilə maraqlanmışdır. Böyük polyak alimi Nikolay Kopernik və onun heliosentrik nəzəriyyəsi A.Bakıxanovu cəlb etmişdir. A.Bakıxanov “Əsrarül-mələküt” adlı əsərində bu haqda qeyd edir.

Varşava təəssüratı altında A.Bakıxanov bəzi ədəbi əsərlər də yazmışdır, həmçinin “Meracı-xəyal” (“Xəyalın uçuşu”) poemasını da. Bu əsərdə şair Lehistanda, yəni Polşada şahidi olduğu hadisələri təsvir edir. O, yazır ki, Varşavada bir neçə ay keçirib və bir çox elm və incəsənət xadimləri ilə görüşdüyünü qeyd edir. Varşavada Bakıxanovu qəbul edən bir sıra nüfuzlu adamları göstərir. Şair bu şəhərin gözəlliyinə valeh olur, bu yerlərin əsrarəngizliyini sözlə çatdırmaq üçün gücsüz olduğunu vurğulayır.

Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinə həsr olunmuş tədqiqatın bu fəsilində hər iki xalqın mütərəqqi ədəbiyyat, incəsənət və mədəniyyət xadimləri arasında səmərəli və çoxşaxəli əlaqələrin olması göstərilir. Biz qeyd etdik ki, polyak ədəbiyyatı (xüsusilə də XIX əsrdə) romantiklər və realistlər, və ya eyni zamanda hər iki bədii cərəyanı təmsil edən şairlərin adları ilə təqdim edilmişdir. Polşa şair və yazıçıların əsərlərində Şərq

motivlərinə müraciət heç təsadüfi deyildi. Bir qayda olaraq, bu əsərlərdə Şərqə müraciət Qafqaz xalqlarının həyat tərzini, adət və ənənələri əks etdirmək üçün diktə olunan şüurlu ehtiyacdən irəli gəlirdi. Bu ənənələr A.Mitskeviçin, A.Hodzko, V.Stşelnitskinin, T.Lada-Zablotskinin, və digər polyak siyasi sürgün ədəbiyyatşünaslarının əsərlərində əks olunmuşdur.

Tədqiqat işinin **II fəsil** «**Azərbaycan-polyak ədəbi əlaqələri XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəllərində**» adlanır. Bu fəsil bilavasitə Azərbaycan və Polşa ədəbiyyatında olan problem və tematik paralellərin araçdırılmasına həsr olunmuşdur.

2.1. Azərbaycan və Polşa ədəbiyyat xadimlərinin kontakt əlaqələri. Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrinin tarixinin daha da dərinədən öyrənilməsi XX əsrdə başladı. Bu dövrdə, Polşa mövzusu müasir Azərbaycan şairləri, yazıçıları, tərcüməçiləri, mədəniyyət və incəsənət xadimləri, eləcə də ədəbiyyatşünasları üçün xüsusi maraq kəsb edirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu istiqamətdə görülən işlər heç də birtərəfli xarakter daşımır. Müasir Polşada da polyak tarixçiləri və ədəbiyyatşünasları Azərbaycan alimləri kimi Şərq ilə, oriyental mövzu ilə və xüsusilə də Azərbaycanla bağlı tədqiqatlar aparır, yəni, bu məsələ üzərində işlərini davam etdirirlər. Yeganə fərq ondadır ki, Polşa ədəbiyyatşünasları, tənqidçiləri, əlbəttə ki, öz milli oxucusunu Şərq, Qafqaz və Azərbaycan şairləri, yazıçıları və peşəkar tərcüməçilərinin əsərləri ilə tanış etmək məqsədi daşıyırlar.

Artıq 1975-ci ilin sonunda, Lodz şəhərində polyak dilində tanınmış Azərbaycan şairi Osman Sarıvəllinin eyniadlı əsərinin adını daşıyan “Azərbaycan poeziyası antologiyası “Qızıl daşlar” (“Złote kamienie: Dawne i nowe wiersze Azerbejdżanu”) nəşr edilmişdir. Antologiyada, xronoloji qaydada XI əsrdən başlayaraq (Qətran Təbrizidən) müasir Azərbaycan poeziya məktəbinin nümayəndələrinin, Azərbaycan şairlərinin bir çox əsərləri təqdim olunmuşdur. Polşa alimləri bu fundamental əsərin son səhifələrində Azərbaycanda lirik poeziyanın ən çox yayılmış formaları və sözügedən hər bir müəllif haqqında qısa məlumat verirlər. Belə bir elmi aparata istinad edilməsi polyak oxucusunu klassik Azərbaycan poeziyasında məşhur olan qəzəl və qəsidə, rubayi və qoşma, və digər ənənəvi poetik formaları ilə tanış etmək imkanı yaratmışdır.

“Azərbaycan poeziyası antologiyasının” nəşri nəticəsində polyak oxucusu Azərbaycan xalqının tarixi və bədii-publisistik ədəbiyyatı haqqında, Polşa ilə sıx mədəni əlaqələri barədə məlumat əldə edə bilmişdir. Həqiqətən də, təqdirəlayiq haldır ki, Polşada ilk dəfə Azərbaycan poeziyası

antologiyasının polyak dilində nəşr olunması polyak dövrü mətbuatında da əks-səda doğurmuşdur.

Müasir Polşada, şərqşünaslıq elmində araşdırmaları ilə tanınan Barbara Mayevskaya qədim fars dilində yazılmış ədəbi əsərlərin tədqiqi ilə məşğul idi. B.Mayevskayanın dünyaşöhrətli Azərbaycan şairi, filosof və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin yaradıcılığına həsr olunmuş elmi məqalələrini, eləcə də Şərq ədəbiyyatı və onun ayrılmaz hissəsi sayılan Azərbaycan ədəbiyyatı haqqında olan işlərini qeyd etmək lazımdır. Barbara Mayevskaya eləcə də Nizami Gəncəvinin əsərlərinin polyak dilinə tərcüməçisi kimi tanınır. Onun əsas işlərdən biri “Klassik dövr fars poeziyasının estetik kateqoriyaları” («Эстетические категории в персидской поэзии классического периода») məhz Nizaminin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Lakin çox təəssüf ki, öz tədqiqatlarında B.Mayevskaya Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvini fars şairi kimi təqdim edirdi. Və buna rəğmən prof.V.Arzumanlı B.Mayevskaya açıq məktub ünvanlayır. Məktubda o, sübut edir ki, Nizami Gəncəvi məşhur Azərbaycan şairidir və tədqiqata cəlb olunmuş əsərlərin məhz onun qələminə məxsus deyil. Məktubda eləcə də, qeyd edilir ki, tanınmış ingilis və rus şərqşünas alimləri Ç.Rio və Y.E.Bertels öz elmi tədqiqatlarında Nizamini Azərbaycan şairi kimi tanımış və təqdim etmişlər.

Dissertasiyanın bu yarımfəslində tanınmış Azərbaycan yazıçıları, şairləri Səməd Vurğunun (“Mədəniyyət xadimlərinin sülhün müdafiəsi Dünya Konqresi haqqında”), Mirzə İbrahimovun (“Yeni Varşavada”), Nürəddin Babayevin (“Dost sözü şirin olar”), Balaş Azəroğlunun (“Polyak qızı Səlmə”), Sabir Əhmədovun (“Polşa təəssüratları”) və başqa görkəmli ictimai xadimlərinin oçerkləri və əsərləri təhlil edilmişdir. Eyni zamanda polyak alimləri T.Xruşçevskinin, D.Xruşçevskayanın, M.Pexalın, B.Mayevskayanın və digərlərinin əvəzsiz rolu vurğulanmışdır.

1980-ci ilin oktyabrında Azərbaycan paytaxtında “Xalqlar dostluğu – ədəbiyyatlar dostluğu” yazıçıların Ümumittifaq yaradıcı konfransı keçirilirdi. İştirakçılar arasında Polşa Xalq Respublikasının Yazıçılar Birliyinin Rəyasət Heyətinin üzvü olan Kazimiej Koznevski də var idi. Qonaqlar arasında konfransda bir sıra polyak şairləri, yazıçıları, mədəniyyət və incəsənət xadimləri var idi.

1981-ci ilin dekabrında isə Polşada Lodz şəhərində keçirilən Beynəlxalq Konfrans həmçinin Polşa və Qafqaz xalqlarının ədəbiyyat, elm və incəsənət sahəsində əlaqələrinə həsr olunmuşdur. Konfransın keçirilməsində Varşava, Lodz və Krakow universitetlərinin aparıcı

mütəxəssisləri ilə birgə Azərbaycan nümayəndə heyətinin alimləri də fəal iştirak etmişdir.

Eləcə də bu yarımfəsildə Azərbaycan-Polşa ədəbi-mədəni əlaqələrin inkişafına və möhkəmlənməsinə böyük töhfə vermiş Azərbaycan tədqiqatçıları professor Vaqif Arzumanlı, professor Gülər Abdullabəyovanın əsərləri təhlil edilir.

Müasir Azərbaycan polonistikasının inkişafında professor Gülər Abdullabəyovanın özünəməxsus yeri vardır. Gülər Abdullabəyova Azərbaycanın ilk polonis alimidir, ilk polyak dili və ədəbiyyatı müəllimidir. O, 1996-cı ildə, o vaxtkı M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və ədəbiyyatı İnstitutunun (indiki Bakı Slavyan Universiteti) Slavyan filologiyası şöbəsinin ilk rəhbəri olmuşdur. Gülər Abdullabəyova dəfələrlə slavistikaya həsr edilmiş beynəlxalq qurultaylarda, konqreslərdə, konfranslarda Azərbaycan elmini layiqincə təmsil etmişdir. Onun bir sıra elmi monoqrafiyaları məhz Azərbaycan polonistikasının problemlərinə həsr olunmuşdur («Переключка друзей: Азербайджано-польские литературные связи, 1945-1985 годы» (1986 г.), «Азербайджанско-польские литературные связи XIX-XXI веков» (2012 г.)).

2.2 Azərbaycan ədəbiyyatında polyak mövzusu. Bu yarımfəsildə XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatında, yəni müasir Azərbaycan yazıçı və şairlərin bədii əsərlərində Polşa və polyak obrazının təsvirinə həsr olunmuş material öz əksini tapmışdır.

Dissertasiyanın bu bölməsində 1988-ci ildə işıq üzü görmüş, artıq Rusiya və Avropada böyük populyarlıq qazanmış Azərbaycan yazıçısı Çingiz Abdullayevin “Mavi mələklər” romanı haqqında danışılır. Bu romanda xüsusi beynəlxalq qrup olan “İnterpolun” fəaliyyətindən bəhs olunur. Bu narkotik alverinə qarşı mübarizəyə həsr olunmuş ilk siyasi romandır.

Bu romanın əsas qəhrəmanı xəfiyyə Drongodur. Əslində isə onu müşayiət edən və onunla bərabər fəaliyyət göstərən gizli ləğəbi Şarl Düpre olan, təcrübəli regional inspektor polyak Adam Kuptseviçdir. Romanda Polşa, eləcə də onun paytaxtı Varşava şəhəri böyük həvəslə təsvir olunur.

2009-cu ildə Azərbaycan şairi Elxan Zal Qaraxanlının “Torqovi peyzajı” adlı kitabı nəşr olunmuşdur. Müəllif bu kitaba son şeir və poemalarını daxil edir. Kitaba ön söz tanınmış Azərbaycan şairi Vaqif Səmədoğlu tərəfindən yazılmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki,

V.Səmədoğlunun da ötən əsrin 70-ci illərinə aid Polşaya həsr olunmuş “Royal” poeması vardır.

“Torqovı peyzajı” kitabında bizim tədqiqat işimiz üçün maraq kəsb edən məhz Polşa mövzusunda həsr olunmuş “Polonez” poemasıdır. Fikrimizcə poemanın adı olduqca simvolik səslənir. Bu gün Polşa Respublikası deyəndə təsəvvürümüzdə polşanın milli qəhrəmanı Friderik Şopen yada düşür. Polonez isə, bildiyiniz kimi, bəstəkarın sevimli musiqi formasıdır.

Elxan Zal əsərdə dinə, siyasətə, tarixə müraciət edir; kilsə, cəngavərlər, türk ordusunun qəhrəmanlarından bəhs edir. O, Füzulidən, Mitskeviçdən, Şopəndən, Oruc bəydən, İsidadan, Roma Papasından danışır və Bzejinski kimi azərbaycan oxucusu üçün tanış olmayan polyak tarixi şəxsiyyətlərindən söz açır. Poemanın lirik qəhrəmanı öz sevgilisi Annanı gah polyakca əzizləyərək Kraso Pani, gah da azərbaycanlaşdıraraq Mehr Banu adlandırır.

Bildiyimiz kimi, 2011-ci il “Çeslav Miloş ili” elan olunmuşdu. Nobel mükafatçısı, tanınmış polyak şairi yaradıcılığında müharibələrdən əziyyət çəkmiş məmləkətini də, öz acı taleyini də təsvir etmişdir. Bir sözlə onun poeziyasında XX əsrin tarixi qəbəri qəbər qəbər şəkildə əks olunmuşdur.

Şairin yubileyi ilə bağlı Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı, Polşanın Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyi və Bakı Slavyan Universiteti birlikdə polyak ədəbiyyatına həsr olunmuş müsabiqə elan etmişdilər. Müsabiqədə gənc Azərbaycan yazıçıları, şairləri, tərcüməçiləri öz işləri ilə iştirak etmişdilər.

Dissertasiya işinin bu yarımfəslində müsabiqənin materialları verilir. Gənc Azərbaycan yazıçıların müsabiqəyə təqdim olunmuş işlərdən bəziləri “525-ci qəzetin” xüsusi buraxılışında dərc olunmuşdur. Komissiyanın xüsusi diplomu ilə təltif edilmiş Əli Şirin Şükürlünün “Xoşbəxtlik ehtimalı” şeiri, Xumar Ələkbərovanın “Polşa nağılı” və Aysel Xəlilovanın “Polşada üç gün” hekayələri tərəfimizdən təhlil olunmuşdur. Əlavə dörd iştirakçının əsərləri də komissiya üzvləri tərəfindən seçilmişdi. Bu Rafail Tağızadənin “Polşa təəssüratları”, Azad Vəliyevin “Son kibrit” hekayələri, Bunyamin Kazımovun Şopenə həsr olunmuş “Piano şairi” şeiri və Ayaz İlyasovun “Hisslərin səslənməsi” hekayələridir.

Müsabiqədə birinci yerə Ə.Şükürlünün “Xoşbəxtlik ehtimalı” şeiri layiq görülmüşdür. Şeir Polşa intellektual poeziyasının nümayəndəsi, tanınmış polyak şairəsi Vislava Şimborskayaya minnətdarlıq hissi ilə yazılmışdır.

Dissertasiyanın üçüncü fəslı “Azərbaycan-Polşa əlaqələrinin inkişafında bədii tərcümənin rolu” adlanır.

Müasir Polşa şair və yazıçılarının bədii əsərlərinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilməsi problemi öz tarixinə malikdir. Və qeyd etmək istərdik ki, bu problem polyak mövzusunun Azərbaycan ədəbiyyatşünaslarının elmi tədqiqatlarında araşdırılmasından heç də geri qalmayan maraq kəsb edir.

Dissertasiyanın üçüncü fəslı bütünlüklə polyak ədəbiyyatının bədii əsərlərinin Azərbaycan dilinə edilən tərcümələri və əksinə Azərbaycan bədii ədəbiyyatı əsərlərinin polyak dilindəki tərcümələrinə həsr olunub. Bu fəsilə qeyd olunur ki, bədii tərcümənin ən böyük çətinliyi vasitəçi dil probleimidir. Lakin, atıq XXI əsrin əvvəlindən başlayaraq birbaşa Azərbaycan dilində yazılmış bir sıra bədii əsərlər (şeyrlər, hekayələr və romanlar) birbaşa, yəni, rus dilinin vasitəçiliyi olmadan polyak dilinə tərcümə olunur. Onlar ölkənin tarixinə qısa ekskursiya üçün, bir tərəfdən, bizim üçün əhəmiyyətli bir alət xidmət və digər - Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələrin inkişafına töhfə, birbaşa tərcümə görkəmli nümunələri kimi müasir ədəbi-bədii yaradıcılığının hekayə xətti mövzusunı müəyyən etmək.

Dissertasiya işinin bu fəsilində XX əsrin sonu - XXI əsrin əvvəli polyak ədəbiyyatının tanınmış yazıçı və şairlərinin çoxsaylı əsərləri və bu əsərlərin Azərbaycan dilinə tərcümələri təhlil olunmuşdur .

3.1. Polyak ədəbiyyatı Azərbaycan dilində. Müasir dünyamızın qloballaşması göstərir ki, psixoloji və fəlsəfi problemlərin (ailə, şəxsiyyət və cəmiyyət kimi problemlər) unifikasiyası baş verir. Lakin biz bəzi hallarda ümumbəşəri problemlərin elmi modifikasiyalarını da müşahidə edə bilərik. Bu baxımdan dissertasiyamızda Azərbaycan xalq yazıçısı Anarın “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi” romanını polyak yazıçısı Stanislav Dıqatın “Münhen vağzalı” əsəri ilə müqaisə etməyə çalışmışıq. Bu əsərlərdə “maska” problemi yer almışdır. Tanınmış polyak yazıçısı St.Dıqatın yaradıcılığında insanın davranışının artıq bir stereotip xarakter daşması, insanın canlıdan bir avtomatlaşmış məxluqa çevrilməsi göstərilir.

2004-cü ildən başlayaraq Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının nəzdində “Dünya ədəbiyyatı” jurnalı nəşr olunur. Jurnalda Azərbaycan dilində xarici ölkələr ədəbiyyatı əsərlərindən, həmçinin Polşa yazıçı və şairlərinin bədii əsərlərindən tərcümələr dərc olunur.

2009-cu ildə Azərbaycanda “Müasir Polşa nəsrı antologiyası” çap olunmuşdur. Antologiyada XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəlinə aid olan tanınmış polyak müəlliflərin əsərlərinin orijinaldan tərcüməsi daxil edilmişdir. Dissertasiya işində bu antologiyadan üç əsərin hermenevtik

təhlili verilmişdir. Bu məşhur polyak fantastika yazıçısı Stanislav Lem'in "Robotlar nağılı" kitabından "Kral Murdasın nağılı" əsəri, Yeji Pilxin "Qadınların ən gözəli" hekayəsi, eləcə də Yatsek Dukayın yaradıcılığından "Baş kilsə" hekayəsidir. Qeyd etmək lazımdır ki, hər üç hekayə fantastik postmodern üslubunda yazılmışdır. Əsərlər gənc tərcüməçilər tərəfindən polyak dilindən tərcümə olunmuşdur.

2010-cu ildə Azərbaycan dilində "Müasir polyak poeziyası antologiyası" nəşr edilmişdir. Şeirlər toplusu "Qəfil görüş" adlandırılmışdır və kitaba ön sözü Polşa Respublikasının Azərbaycandakı səfiri Kşiştof Kravevski və redaktor Aqneşka Ronçka yazmışdılar. Antologiyada XX əsrin sonu polyak ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələri Zbiqnev Herbertin, Çeslav Miloşun, Tadeuş Rujeviçin və Vislava Şimborskayanın əsərləri yer almışdır. Şeirlərin tərcümələri BSU-nun məzunları Ayla Ağayeva, Aynurə Cəfərova, Rafiq Həşimov, Yelena Karetina, İlahə Kərimova, Raisə Miskərli və Vüsal Mustafayev məxsusdur. Məhz onların sətri tərcüməsi sayəsində şair Rafael Tağızadə və Səlim Babullaoğlu polyak müəlliflərinin Azərbaycan dilində orijinal şeirlər yaratmışdılar.

3.2. Azərbaycan ədəbiyyatı polyak dilində. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan ədəbiyyatının bədii əsərləri dəfələrlə polyak dilinə tərcümə edilmişdir. Bu tərcümələr müxtəlif ədəbi jurnallarda yer alırdı və ya ayrıca kitab şəklində dərc olunurdu.

2007-ci ildə Varşavada Azərbaycan nəsrinin 19 əsəri "Qırmızı limuzin" («Czerwona limuzina») adlı kitab şəklində polyak dilində dərc olunmuşdur. Kitab Azərbaycan xalq yazıçısı Anarın eyniadlı əsərinin, yəni "Qırmızı limuzin" əsərinin adını daşıyır. Kitabda tanınmış Azərbaycan yazıçıları Maqşud İbrahimbəyovun "Müharibənin min bir gecəsi" («1001 noc wojny»), artıq yuxarıda adı çəkilən Anarın "Qırmızı Limuzin" («Czerwona limuzina»), Elçinin "Sarı gəlin" («Sary gialin»), Çingiz Abdullayevin "Montepelyedə cinayət" («Przestępwa w Montpellier»), Səlim Babullaoglunun "On üçüncü sənişin" («Trzynasty pasazer»), Hüseynbala Mirələmovun "Hesablaşdıq" («Jestesmy kwita») əsərləri ilə yanaşı gənc Azərbaycan yazıçılarının hekayələrinin polyak dilinə tərcümələri təqdim edilmişdir.

Elə həmin ildə, ATİT nəşriyyatı (Polşa, Vrotslav) artıq Azərbaycan şairi Səlim Babullaoğlunun "Ürək döyüntümə həsr olunur" ("Poświęcone bicin serca") adlı şeirlər toplusunu nəşr edir. Şeirlərin tərcümələri İlahə Kərimova, Raisə Miskərli, Vüsalə Mustafayeva və Sona Piriyeveya məxsusdur.

2009-cu ildə Azərbaycan yazıçısı Kamal Abdullanın “Yarımqıq alyazma” romanı Polşanın Torun şəhərində polyak dilində nəşr edilmişdir. Dissertasiyada qeyd olunur ki, roman tarixi əsər olduğuna baxmayaraq çox zaman ədəbi tənqidçilər tərəfindən postmodern janrına aid edilir. Əsərdə Azərbaycan klassik eposu “Kitabi Dədə Qorqudun” tamamilə yeni yaranma tarixi verilmişdir.

2010-cu ildə, Vrötslav şəhərində Azərbaycan şairi Əjdər Olun “Qrafoman” adlı şeirlər kitabı nəşr edilmişdir. Şeirləri polyak dilinə Bakı Slavyan Universitetinin məzunlarını Vüsəl Mustafayev, Sonya Piriyeva və Yelena Karetina tərcümə etmişlər.

XX-ci əsrin sonu-XXI-ci əsrin əvvəlində Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri daha da inkişaf edir və güclənir. Yeni tarixi şərait də buna imkan yaradır. Müasir dövrdə, ilk növbədə Polşa və Azərbaycan nümayəndə heyətlərinin birbaşa görüşlər formasında həyata keçirilən mətbuatın və beynəlxalq əlaqələrin genişlənməsinə imkan yaranır. Müxtəlif beynəlxalq konfranslarda və simpoziumlarda Azərbaycan və Polşa ədəbiyyat, mədəniyyət və incəsənət xadimləri bu iki xalqı narahat elən və düşündürən ən mühüm məsələləri müzakirə edir və millətlərarası münasibətlər mövzusu üçün bir fürsət yaranır. Söhbətin ümumi mövzusu isə sonradan birmənalı şəkildə ədəbiyyatda, yəni bədii əsərlərdə öz əksini tapır.

XXI əsrdə Azərbaycan-Polşa əlaqələri sifə ədəbi əlaqələrdən kənara çıxaraq, daha da genişlənir və artıq Polşa və Azərbaycan mədəniyyət xadimlərinin şəxsi əlaqələrinə çevrilir. Lakin, görünür ki, bir çox konfrans və simpoziumların siyasi sətərləti mənası ədəbiyyatı yaddan çıxarmağa imkan vermir. Belə də olmalıdır, çünki siyasətçilər gəldi-gedərdilər, lakin əsl ədəbiyyat qalır, yaşayır. Bu, əslində, müasir dövrdə də müşahidə edilir. Azərbaycanda 1980-2010-cu illərdə bir-birinin ardınca Polşa şair və yazıçılarının əsərlərinin tərcümələri çıxır, Polşada isə Azərbaycan ədəbiyyatının əsərləri antologiyaları, müxtəlif müəlliflərin monoqrafiyaları çap olunur.

Dissertasiya işində bədii tərcümə beynəlxalq dialoqun fəal formalarından biri kimi təqdim edilmişdir. Və biz etiraf etmək istərdik ki, Azərbaycan və Polşa peşəkar tərcüməçilərin gələcəkdə də birgə fəaliyyətinin genişləndirilməsi sayəsində, xalqlarımız arasında münasibətlərin möhkəmlənməsinə xidmət edəcək.

«Nəticə»də tədqiqatın nəticələri xülasə edilir, dissertasiyanın əsas müddələri ümumiləşdirilir:

- Azərbaycan və Polşa arasında sıx tarixi, siyasi, iqtisadi, mədəni, o cümlədən, ədəbi əlaqələri mövcud olmuşdur. XVIII əsrdə əsas qoyulmuş Azərbaycan-Polşa ədəbi əlaqələri XIX əsrdən başlayaraq daha da geniş vüsət almışdır. Məhz, bu dövrdən başlayaraq, Azərbaycan da, Polşa da bir imperiyanın, yəni çar Rusiyasının tərkibində olmuşdur. Lakin, bununla bərabər bu mədəniyyətlərdən hər birinin öz milli ənənələri və formaları vardır.

- Şərq, yəni Azərbaycan mövzusu, həmişə Polşa romantiklərinin diqqət mərkəzində olmuşdur. "Polşa qrupu" adlandırılan şair və yazıçıların əsərləri hər iki ölkənin ədəbiyyatında layiqli yer tutur. Bundan başqa, görkəmli polyak şairləri və onların yaratdıqları əsərlər ümumiyyətlə poetik sənətin təkamülünə böyük təsir göstərmişdir.

- XX əsrdə Azərbaycan-Polşa əlaqələri sırf ədəbi əlaqələrdən kənara çıxır. Polşa ədəbiyyatından Azərbaycan dilinə və əksinə Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrinin polyak dilinə tərcümələrinin sayı artır. Bununla belə, Azərbaycan və Polşa ədəbiyyatında ayrı-ayrı müəlliflərin əsərlərində müəyyən mövzu və problem eyniliyi müşahidə olunur.

Dissertasiya ilə bağlı aşağıdakı tezis və məqalələr çap olunmuşdur:

1. Первые переводы произведений азербайджанской литературы на польский язык // Mədəni irsin qorunmasına həsr edilmiş Respublika elmi konfransının materalları. Məruzələrin tezisləri. Bakı, AMEA, N.Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi. 2002. s.12-14.
2. Характерные особенности литературных процессов азербайджанской и польской литературы конца 80-90-х годов XX века // Azərbaycanın ümumilli lideri Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş humanitar və ictimai elmlərin aktual problemləri. Gənc araşdırıcıların respublika elmi konfransının materialları. AMEA, N.Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi. 2005. s.62-63.
3. Новый этап развития азербайджано-польских литературных связей // Aspirant və gənc tədqiqatçıların XI Respublika elmi konfransı. Bakı, 2006, s. 270-272.

4. Польская проза и поэзия на азербайджанском языке (II половина XX века) // *Azərbaycan Dillər Universitetinin "Elmi xəbərləri"* №7. 2008.s.250-255.
5. Проблема «маски» в азербайджанской и польской литературе конца XX века (на материале произведений Анара, Станислава Дыгата и Богдана Чешко) // *Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XVI Respublika elmi konfransı*. Bakı, 2011, s.160-163.
6. Особенности художественной прозы в азербайджанской и польской литературе второй половины XX века // *Вісник Запорізького Національного Університету. Збірник наукових статей. Філологічні науки. Запоржжя: Запорізький національний університет. №1. 2011.с.5-8.*
7. Азербайджано-польские литературные связи в современном контексте // *Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Dynamika naukowych badań - 2012» Volume 12. Filologiczne nauki.: Przemysł. Nauka i studia. s.76-78.*
8. Польские мотивы в поэзии Эльхана Зала Гараханлы // *Filologiya məsələləri. AMEA Əlyazmalar İnstitutu. "Elm və təhsil" nəşriyyatı*. Bakı, 2012, №6. s.527-532.
9. Творчество А.Мицкевича в азербайджанских переводах // *«Dil və ədəbiyyat» jurnalı*. Bakı. ADU. 2012. №2. s.217-221.
10. Ценностные ориентации некоторых переводов произведений современных польских писателей на азербайджанский язык // *Bakı Slavyan Universitetinin «Elmi əsərləri». Dil və ədəbiyyat seriyası. «Kitab aləmi» nəşriyyat-poliqrafiya mərkəzi*. Bakı, 2012, №1. s.131-137.
11. Польская тема в азербайджанской литературе // *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu «Xarici ölkələr ədəbiyyatı və Ədəbi əlaqələr» şöbəsinin Ədəbi əlaqələr VII toplusu*. Bakı. Qartal, 2013. s. 187-194.
12. Особенности польской прозы 80-90-х годов XX века // *Bakı Slavyan Universitetinin «Elmi əsərləri». Dil və ədəbiyyat seriyası. «Kitab aləmi» nəşriyyat-poliqrafiya mərkəzi*. Bakı, 2014, №2. s. 122-126.

Аббасова Х.А.

**Азербайджанско-польские литературные связи
(1980-2010 гг.)**

РЕЗЮМЕ

Объектом данного исследования являются работы, посвященные азербайджанско-польским литературным связям, а также переводы художественных произведений польской литературы на азербайджанский язык и азербайджанской литературы на польский язык и литературно-критический анализ этих переводов. Предметом исследования являются литературные связи, охватывающие конец XX века по настоящее время.

Первая глава диссертационной работы озаглавлена «Азербайджанско-польские литературные связи: становление и развитие» и состоит из двух параграфов. Эта глава посвящена истории азербайджанско-польских литературных связей.

В первом разделе главы, которая называется «Истоки азербайджанско-польских литературных взаимосвязей» прослеживается история развития азербайджанско-польских литературных взаимосвязей. Также тщательно изучены научные труды азербайджанских литературоведов в области исследования азербайджанско-польских литературных связей. Здесь также рассмотрены некоторые стихи из сборника «Крымские сонеты» великого польского поэта, основоположника польского романтизма Адама Мицкевича. В диссертации отмечено, что главное место в этих сонетах занимает ориентальная тема, «восточные мотивы». Во второй подглаве, которая называется «Личные контакты литературных деятелей» рассматриваются личные взаимоотношения между Адамом Мицкевичем и М.Дж.Топчибашевым, А.Ходзько-Борейко и Аббаскули ага Бакиновым. Также в этом параграфе рассматривается творчество известных польских поэтов Владислава Стшельницкого и Тадеуша Лада-Заблотского.

Вторая глава называется «Азербайджанско-польские литературные связи конца XX начала XXI века» состоит из двух параграфов. В этой главе рассматриваются те художественные

произведения, которые, на наш взгляд, внесли определенный вклад в разработку данной темы. Здесь проанализированы произведения, посвященные польской тематике, известных азербайджанских поэтов и писателей Самеда Вургуна, Балаша Азероглу, Нуреддина Бабаева, Мирзы Ибрагимова, Вагифа Самедоглу, Чингиза Абдуллаева, Елхана Зал Гараханлы и др.

Третья глава диссертационной работы озаглавлена «Роль художественного перевода в развитии азербайджанско-польских связей» состоит из двух параграфов. В первом параграфе этой главы тщательно проанализированы переводы произведений польской художественной литературы, на азербайджанский язык. Во втором параграфе третьей главы были рассмотрены переводы произведений азербайджанской литературы на польский язык.

В «Заключении» подведены итоги исследования, обобщаются основные положения диссертации и намечаются перспективы дальнейших изысканий по теме.

AZERBAIJANI-POLISH LITERARY CONNECTIONS

(1980-2010)

SUMMARY

The subject of dissertation investigation is the study of Azerbaijani-Polish connections from the end of XX century till nowadays.

The object of investigation is numerous translations of Polish literary works into Azerbaijani and samples of Azerbaijani literature, translated into Polish language. The literary-critical analyses of these works is included in investigation also.

The first chapter of dissertation is named “The Azerbaijani-Polish connections: formation and development”. This chapter consists of two paragraphs. In this chapter the history of Azerbaijani-Polish literary connections are investigated. In first paragraph of this chapter the works by great Polish poet, founder of Polish romanticism Adam Mitzkevich are studied. The works by Mitzkevich taken from “Crimea sonnets”, such as “Storm”, “Akkerman steppe”, “Pilgrim” are represented in Azerbaijani, Russian and Polish languages. It’s also pointed out, that in these works oriental theme and “oriental” motives are the central ones.

The second paragraph is named “Personal connections of cultural workers”. In this paragraph the author of investigation studied the contacts between A.Mitzkevitch and A.Topchbashev, A.Khodzko-Boreyko and Abbas-Gulu aga Bakikhanov, their personal acquaintance. The creativity of well-known Polish poets Vladislav Stshelnitzki and Tadeush Lada-Zabolotziki’s crteativity is spoken about.

The second chapter is named “Azerbaijani-Polish literary connections at the end of XX- beginning of XXI century”. This chapter also consists of two paragraphs. As it’s seen from it’s name, in this chapter Azerbaijani-Polish connections at the end of XX-beginning of XXI century are studied. Theme of Poland and Poles is studied on the samples of outstanding Azerbaijani writers’ creativity, e.g. Samad Vurgun, Balash Azeroglu, Nuraddin Babayev, Mirza Ibrahimov, Vagif Samad oglu, Chinghiz Abdullayev and Elkhan Zal Garakhanli.

The third chapter of dissertation is named “The role of belle-lettres translation in Azerbaijani-Polish connections”, it consists of two

paragraphs. In first paragraph of third chapter the translations of Polish literature works into Azerbaijani are investigated. The novel “The sixth floor of five-storey house” by Azerbaijan People’s writer Anar and “Munich train station” by Polish writer Stanislaw Digat are compared.

In second paragraph of third chapter the works of Azerbaijani literature translated into Polish from original in last years are studied. The hermeneutical analyses of these literary works is given here also.

In “Conclusion” all points of dissertation are generalized, the perspectives of future investigations, connected with this theme are defined.

